

Įtraukūs universitetai, vedantys į įtraukią visuomenę

Nacionalinė ataskaita Lietuvos atvejo analizė

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY
2024

Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga

Projektas „Įtraukūs universitetai, vedantys į įtraukią visuomenę: INCLUSIES“ finansuojamas Europos Sąjungos Erasmus+ programos lėšomis, KA220-HED.

Šios ataskaitos turinys atspindi tik autorių požiūrį ir už jį yra atsakingi tik autoriai. Europos Komisija neprisiima jokios atsakomybės už ataskaitoje esančios informacijos naudojimą.

Turinys

A DALIS: NACIONALINĖS SITUACIJOS APŽVALGA	3
LGBTIQ+ asmenų padėtis Lietuvos akademinėje aplinkoje	3
Sąmoningumo apie LGBTIQ+ didinimo seminarai ir gerosios praktikos	7
Naudingi kontaktai	10
B DALIS: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI.....	13
Taikytų tyrimo metodų pagrindimas.....	14
Tyrimo dalyvių sociodemografinis profilis	15
Empirinio tyrimo rezultatai.....	16
Diskriminacija, neapykantos kalba ir nederamas elgesys SOLTLP pagrindu akademinėje aplinkoje.....	16
LGBTIQ+ asmenų matomumo, jų problemų ir paramos vertinimas akademinėje aplinkoje....	19
Strategijos, naudojamos siekiant įveikti arba sumažinti diskriminacijos incidentus	21
Kolektyvinių veiksmų, skirtų užtikrinti LGBTIQ+ asmenų teises, ir sąmoningumo didinimo veiklų akademinėje aplinkoje, vertinimas.....	22
C dalis: Bendros išvados.....	23
Naudota literatūra.....	25
Priedas.....	28

A DALIS: NACIONALINĖS SITUACIJOS APŽVALGA

Šiame skyriuje, remiantis įvairių apklausų ir tyrimų rezultatais, pateikiama informacija apie LGBTIQ+ asmenų padėtį Lietuvos akademiniame aplinkoje. Taip pat pristatoma sąmoningumo didinimo apie LGBTIQ+ asmenų patiriamus iššūkius ir poreikius veiklą, gerųjų praktikų, įgyvendintų Lietuvos universitetuose, apžvalga. Skyriaus pabaigoje yra pateikiami Lietuvoje veikiančių organizacijų kontaktai, dirbančių LGBTIQ+ ir žmogaus teisių bei lygių galimybių klausimais.

LGBTIQ¹ asmenų padėtis Lietuvos akademiniame aplinkoje

Statistinių duomenų, ataskaitų ir mokslinių straipsnių, pristatančių ir nagrinėjančių LGBTIQ+ asmenų padėtį nacionaliniame akademiniame aplinkoje beveik nėra. Todėl, mėginant suvokti Lietuvos visuomenės požiūrį į LGBTIQ+ asmenis, šių asmenų lygių teisių situaciją ir patiriamus iššūkius Lietuvoje, šiame skyriuje bus pristatytos pagrindinės išvados iš Europos Sąjungos ir Lietuvos apklausų, ataskaitų bei tyrimų.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas siekia užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos asmenų lygios teisės bei uždrausta bet kokia tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Įstatymo 4 straipsnis taip pat teigia, kad švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Tačiau nei Lietuvos Konstitucija, nei Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas nemini diskriminacijos dėl lyties tapatybės ar lyties požymių. Verta paminėti, kad Lietuva yra viena iš šešių ES šalių narių, kuriose nėra tos pačios lyties asmenų porų teisinio pripažinimo (Europos Komisija 2020). Vis dėlto,

¹ LGBTI yra oficiali santrumpa, apibūdinanti lesbietes, gėjus, biseksualius, transseksualius ir interseksualius asmenis. Šaltinis: Tarptautinės lesbiečių, gėjų, translyčių ir interseksualių asmenų asociacijos (ILGA) tinklalapis https://www.ilga-europe.org/resources/glossary/letter_1 (žiūrėta 2023 05 11). Projekte taip pat naudojamas platesnis terminas LGBTIQ+. Šioje ataskaitoje taip pat galima rasti kitus panašius terminus, tokius kaip LGBT, LGBT*, LGBTQ, LGBTQIA+ ir LGBT+, nes skirtingi šaltiniai taip pat naudoja skirtingas LGBTI santrumpas formuluotes.

visuomenės požiūris į tos pačios lyties partnerystės pripažinimą keičiasi. Apklausa, kurią atliko naujienų portalas delfi.lt 2022 m., parodė, kad 49,6 proc. respondentų Lietuvoje palaiko tos pačios lyties asmenų civilines sąjungas (Delfi.lt 2022). Įstatymų leidėjai „civilinių sąjungų“ terminą sukūrė 2022 m., siekiant sumažinti įtampą visuomenėje, susijusią su tos pačios lyties partnerystės įstatymu.

Tačiau, įvairūs tyrimai ir statistika rodo, kad diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, lyties tapatybės ir lyties požymių, kaip ir homofobiškos nuostatos, vis dar yra paplitusios Lietuvos visuomenėje. 2020 m. II-oji ES LGBTI asmenų apklausa, kurią parengė Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, atskleidė homofobiškų pažiūrų egzistavimą ir tolerancijos stoką Lietuvoje. 73 proc. šios apklausos respondentų iš Lietuvos teigė dažnai arba visada bijantys laikytis rankomis su savo tos pačios lyties partneriu, o 55 proc. jautėsi diskriminuojami bent vienoje gyvenimo srityje per vienerius metus iki apklausos atlikimo. Būtina paminėti, kad tik 16 proc. respondentų teigė, kad dažnai ar visada yra atviri apie priklausymą LGBTI Lietuvoje, ir tik 14 proc. manė, kad Lietuvos valdžia efektyviai kovoja su išankstinėmis nuostatomis apie LGBTI asmenis ir prieš juos nukreipta netolerancija. Taigi, šios apklausos duomenys rodo, kad LGBTIQ+ asmenys Lietuvoje negali jaustis saugūs ir laisvi išreikšti savo lyties tapatybę bei patiria nuolatinę diskriminaciją įvairiose gyvenimo srityse. Kalbant apie vidurinio ugdymo sritį, verta paminėti, kad tik 12 proc. LGBTI paauglių respondentų (15–17 m.) iš Lietuvos sutiko, kad jų mokyklose buvo pozityviai arba neutraliai aptartos LGBTI temos (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra 2020).

Visuomenės nuostatų apklausos 2022 m. rezultatai taip pat rodo tam tikrą neigiamą nusistatymą prieš LGBTIQ+ asmenis Lietuvoje. Apklausos duomenimis, 35,9 proc. respondentų nenorėtų gyventi kaimynystėje su LGBT asmenimis, 24,2 proc. nenorėtų dirbti toje pačioje darbovietėje, ir 57,8 proc. sakė, kad jų nuostatos homoseksualių asmenų atžvilgiu netgi pablogėjo (Lietuvos socialinių mokslų centras, Diversity Development Group 2022). Be to, remiantis „Global Europe 2021“ ataskaita, tik 53 proc. Lietuvos respondentų pritartų, kad gėjai, lesbietės arba biseksualūs asmenys turėtų turėti tokias pačias teises, kaip ir heteroseksualūs asmenys. Nors seksualinė orientacija reglamentuojama lygybės teisės aktuose, Lietuva neturi patvirtinto LGBTIQ+ lygybės veiksmų plano bei lyties tapatybė ir lyties požymiai nėra įtraukti į lygybės teisinius aktus (Fitzpatrick 2021).

Šioje ataskaitoje svarbu paminėti ir tarptautinių reitingų „Rainbow Rankings“ rezultatus,

kurie įvertina, kaip įstatymai ir politikos kryptys paveikia LGBTIQ+ asmenų gyvenimus. Šie reitingai rodo, kad Lietuva užima 22-ą vietą iš 27-ių valstybių pagal veiksmus, užtikrinančius lygybę ir nediskriminavimą, 15-ą pagal neapykantos nusikaltimus ir diskriminaciją, ir 20-ą pagal teisinį socialinės lyties (angl. k. *gender*) pripažinimą (Rainbow Europe). Be to, ILGA Europe 2021 m. duomenimis, Lietuva įtraukta tarp devynių Europos valstybių, kurios patiria didėjančią pasipriešinimą arba regresiją translyčių asmenų teisių srityje, įskaitant teisę į lyties tapatybės pripažinimą lyčių lygybės kontekste (ILGA Europe 2021).

2023 m. „ILGA Europe Annual Review“ metinė apžvalga apie lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių asmenų žmogaus teisių situaciją Europoje ir Vidurinėje Azijoje, taip pat atskleidė įvairias lygybės įgyvendinimo spragas Lietuvoje. Pavyzdžiui, 2021 m. migracijos krizės metu Lietuvoje keletas LGBTIQ+ prieglobsčio prašytojų paskelbė bado streiką dėl prastų gyvenimo sąlygų, medicininės priežiūros ir nusistatymo prieš LGBTIQ asmenis (ILGA Europe 2023). Pastarieji duomenys rodo, kad Lietuva vis dar išlieka šalimi, kurioje ir toliau matomas tam tikras žmogaus teisių neužtikrinimo ir diskriminacijos dėl SOLTLP² lygis.

Viešos diskusijos apie Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo (Stambulo konvencijos) ratifikavimą taip pat palietė ir LGBTIQ+ asmenų teises Lietuvoje.³ Pasak konservatyvių politikų ir religinių veikėjų, terminas „socialinė lytis“ (angl. k. *gender*), naudojama Stambulo konvencijos tekste, gali sunaikinti „natūralius“ vyrų ir moterų vaidmenis, kelti sumaištį visuomenėje ir paremti LGBTIQ+ asmenų teises bei priėmimą (Pocė, Skulte 2023). Šios viešos diskusijos dar labiau išryškino egzistuojantį nusistatymą prieš LGBTIQ+ asmenų teises ir lygias galimybes tam tikrose Lietuvos visuomenės grupėse.

² Seksualinė orientacija SO (angl. Sexual orientation, SO) suprantama kaip kiekvieno asmens gebėjimas turėti gilų emocinį, romantinį arba lytinį potraukį ir intymius bei lytinius santykius su kitos arba tos pačios lyties, arba daugiau nei vienos lyties asmenimis. Lytinė tapatybė LT (angl. Gender identity, GI) yra giliai juntama ir individuali kiekvieno asmens socialinės lyties patirtis, kuri gali sutapti arba nesutapti su biologine, gimus priskirta lytimi, įskaitant asmeninį kūno pojūtį (kuris gali apimti, jeigu yra laisva valia pasirinktas, kūno išvaizdos arba funkcijų keitimą medicininėmis, chirurginėmis ar kitomis priemonėmis) ir kitas lyties raiškos priemones, pvz., aprangą, kalbą ir manieras. Lyties požymiai LP (angl. Sex characteristics, SC) apima pirminius lyties požymius (pvz., vidinius ir išorinius lyties organus ir (arba) chromosomų ir hormonų struktūrą) ir antrinius lyties požymius (pvz., raumenų masę, plaukuotumą ir kūno sudėjimą). Sąvokų apibrėžimai pateikti „ARC International“ Tarptautinės lesbiečių, gėjų, biseksualių, transseksualių ir interseksualių asmenų asociacijos (ILGA) leidinyje: https://ilga.org/downloads/SOGIESC_at_UPR_report.pdf (žiūrėta 2023 11 15).

³ Stambulo konvenciją Lietuva pasirašė 2013 m. ir, ataskaitos rengimo metu, dar nebuvo jos ratifikavusi.

Diskriminacija dėl SOLTLP ir pranešimai apie ją Lietuvoje yra kitas svarbus LGBTIQ+ asmenų teises Lietuvoje nusakantis aspektas, kurį reikėtų apžvelgti šioje ataskaitoje. Oficiali Lietuvos statistika apsiriboja užregistruotų nusikaltimų skaičiumi, t. y. kiek baudžiamųjų procesų inicijavo teisėsaugos pareigūnai. Pavyzdžiui, 2022 m. Lygių galimybių kontrolierės ataskaitoje teigiama, kad sulaukta keturių skundų apie galimą diskriminaciją dėl lytinės orientacijos (Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2023). Tačiau tai neatspindi tikrojo skaičiaus neapykantos nusikaltimų tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nenori inicijuoti teisinių procesų arba tiesiog nenori pranešti apie incidentą teisėsaugos pareigūnams. 2019 m. Neapykantos nusikaltimų pažeidžiamoms bendruomenėms kokybinio tyrimo ataskaita Lietuvoje atskleidė, kad tikrasis neapykantos incidentų skaičius gali būti didesnis, nei rodo oficiali statistika. Tai galima paaiškinti tuo, kad pats pranešimas apie neapykantos nusikaltimą daugeliu atvejų gali reikšti aukų atsiskleidimą apie savo seksualinę orientaciją ar kitas charakteristikas bei tapatybes. Taip nukentėjusieji LGBTIQ+ asmenys gali tapti dar labiau pažeidžiami. Taigi nepakankamas pranešimas apie diskriminaciją ir neapykantos nusikaltimus yra įsisenėjusi problema Lietuvoje, ypač kalbant apie incidentus, susijusius su homofobija, bifobija arba transfobija (Morou et.al. 2023). Remiantis tyrimu, kurį atliko Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) 2013 m., 61 proc. LGBT asmenų respondentų iš Lietuvos pranešė apie diskriminaciją ar priekabiavimą dėl jų lytinės orientacijos, ir tik vienas iš dešimties pranešė apie tokius nusikaltimus atitinkamoms institucijoms (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra 2013). Nacionalinė 2022 m. ataskaita dėl neapykantos kalbos ir euroskepticizmo parodė, kad žodiniai įžeidimai buvo labiausiai paplitęs neapykantos atvejis Lietuvoje. Pasak ataskaitos, dauguma tyrimo dalyvių siekia būti neatpažįstamais ir nematomais Lietuvoje: „Taigi, LGBTQIA+ bendruomenė dažniausiai gyvena „socialiniame burbule“ ir nepasitiki pašaliniais. Apklaustieji teigė, kad juos labiausiai skaudina žeminantys ir įžeidžiantys komentarai, kuriuos skleidžia visuomenės veikėjai žiniasklaidoje, internete ir socialiniuose tinkluose. Ši grupė taip pat susiduria su neigiamomis nuomonėmis, kurias jų atžvilgiu išsako jų šeimos ir artimi giminaičiai. Jie taip pat dažnai susiduria su institucine diskriminacija ir priekabiavimu, pavyzdžiui, darbovietėje. Translyčiai asmenys yra ypač pažeidžiami nuo žodinių ir fizinių išpuolių, kadangi jiems yra sunkiau paslėpti savo tapatybę. Tyrimas taip pat parodė, kad, kuo LGBTQIA+ bendruomenės nariai buvo atviresni ir matomi, tuo pažeidžiami jie buvo dėl žodinių įžeidimų ir netgi fizinių išpuolių“ (Adutavičiūtė, Jurevičiūtė 2022, 15). Be to, ataskaita nustatė, kad diskriminacija prieš LGBTIQ+ asmenis vis dar yra paplitusi:

apklausa parodė, jog 48 proc. respondentų teigė patyrę neapykantos kalbą; 65,5 proc. iš jų sakė, kad tai buvo dėl jų lyties, o 26,3 proc. sakė, kad tai buvo dėl jų seksualinės orientacijos (Aduavičiūtė, Jurevičiūtė 2022). Taip pat kokybinis tyrimas apie neapykantos nusikaltimus, nukreiptus prieš pažeidžiamas bendruomenes (Labanauskas 2019), parodė, kad apklaustieji susiduria su neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimais mokyklose, universitetuose, viešose institucijose, socialinėje aplinkoje, viešose erdvėse, žiniasklaidoje ir internete (Aduavičiūtė, Jurevičiūtė 2022). Svarbu paminėti, kad 2022 m. atliktas tyrimas atskleidė, jog LGBTIQ+ asmenys jaučiasi nesaugūs Lietuvos akademinėje aplinkoje. Studentai, dėstytojai ir administracijos darbuotojai pranešė apie įvairias diskriminacijos dėl SOLTLP formas ir patyrė įvairias netolerancijos išraiškas akademinėje aplinkoje. Tyrimas taip pat išryškino egzistuojantį atotrūkį tarp deklaruojamo atvirumo LGBTIQ+ asmenims daugelio Lietuvos universitetų viduje ir išlikusių stereotipų jų atžvilgiu (Ališauskienė et al. 2023). Apibendrinant, aukščiau pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, kad oficiali statistika dažniausiai neatspindi tikrosios LGBTIQ+ asmenų padėties ir diskriminacijos masto Lietuvoje. Remiantis Nacionalinės LGBT teisių organizacijos „Lietuvos gėjų lygos“ 2022 m. ataskaita, Lietuvos Vyriausybė vis dar neparengė išsamios strategijos, skirtos užkirsti kelią ir kovoti su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės. Nediskriminavimo skatinimo 2017–2019 m. veiksmų plane ir Nediskriminavimo skatinimo 2021–2023 m. veiksmų plane nebuvo įtraukta su LGBTIQ+ susijusių klausimų, priemonių ir konkrečių rekomendacijų (Nacionalinė LGBT teisių organizacija Lietuvos gėjų lyga 2022).

Sąmoningumo apie LGBTIQ+ didinimo seminarai ir gerosios praktikos

Šiuo metu nėra jokio vieningo nacionalinio teisinio reglamentavimo, skirto diskriminacijos SOLTLP pagrindu prevencijai, stebėjimui ir reguliavimui Lietuvos akademinėje aplinkoje. Dauguma aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje vadovaujasi kovos su diskriminacija dėl SOLTLP ir lygių teisių valdymo principais, nurodytais nacionaliniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose. Lietuvos aukštojo mokslo institucijos taip pat vadovaujasi akademinės etikos kodeksu arba etikos gairėmis, kuriuose, tarp kitų principų, įtrauktas ir diskriminacijos apibrėžimas, esantis 2003 m. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme, kuris draudžia diskriminaciją seksualinės orientacijos pagrindu. 2016 m.

Lietuvos Respublikos darbo kodeksas įpareigoja organizacijas vykdyti lygių galimybių politiką. Todėl universitetai, kaip ir kitos organizacijos, yra skatinamos ir įpareigojamos įgyvendinti lygių galimybių ir lyčių lygybės politiką, remiantis Darbo kodekso 26 straipsniu, kuris nustato, kad darbdaviai, turintys daugiau nei 50 darbuotojų, privalo įgyvendinti lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principus bei savo darbuotojus informuoti apie lygių galimybių politiką bei priemones, skirtas jos įgyvendinimui ir priežiūrai.

Nuo 2022-ųjų metų dauguma Lietuvos aukštojo mokslo institucijų pasitvirtino Lyčių lygybės planus, kurie yra privalomi dokumentai valstybinėms įstaigoms, aukštojo mokslo institucijoms ir mokslinėms organizacijoms, planuojančioms dalyvauti „Horizon Europe“ mokslinių tyrimų programoje. Pavyzdžiui, Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) buvo vienas pirmųjų universitetų Lietuvoje, parengusių ir įgyvendinusių Lyčių lygybės planą 2021 m. pagal Europos lyčių lygybės instituto (EIGE) parengtą metodologiją. Be to, 2017 m. VDU pasitvirtino Lygių galimybių politikos gaires ir jos įgyvendinimo priemones, kurios draudžia diskriminaciją pagrindais, nurodytais Lygių galimybių įstatyme (įskaitant seksualinę orientaciją), ir įtvirtina lygias galimybes visiems asmenims akademinėje aplinkoje. Taip pat buvo sukurtas specialus pranešimo mechanizmas (Pasitikėjimo linija) akademiniams darbuotojams ir norintiems įsidarbinti, skirtas pranešti apie diskriminacijos įvairiais pagrindais atvejus, įskaitant SO. VDU taip pat įgyvendina įvairius ES finansuojamus projektus, skirtus šviesti visuomenę ir akademinę bendruomenę apie LGBTIQ+ diskriminacijos patirtis, lygias teises ir įtraukų praktikų poreikį (pavyzdžiui, tarptautiniai projektai „Universitetai įvairovės link – UniDiversity“, „Supporting and Implementing Plans for Gender Equality in Academia and Research“ (SPEAR).

Kauno technologijos universitetas taip pat priėmė 2022–2025 metų Lyčių lygybės planą, kuriuo palaikoma lyčių lygybė ir įvairovė. Jis apima veiklas, skirtas darbo ir gyvenimo pusiausvyrai, organizaciniam vystymuisi, organizacinei kultūrai, įdarbinimui ir paaukštinimui, atstovavimui lytims vadovaujančiose pareigose ir dalyvavimui sprendimų priėmimo organuose.

Tiek VDU, tiek VU plėtojo savo Lyčių lygybės planus „Horizon 2020“ projekto „Strengthening and Implementing Gender Equality in Academia and Research 2019-2022 (SPEAR)“ kontekste.

Svarbu paminėti ir Vilniaus universiteto Įvairovės ir lygių galimybių 2020–2025 m. strategiją, kuri siekia Universitete sukurti mokymosi ir darbo aplinką, puoselėjančią individualią, socialinę ir

kultūrų įvairovę ir užtikrinančią Universiteto bendruomenės narių lygias galimybes. Šia strategija Universitetas siekia palaikyti įvairovę ir užtikrinti lygias galimybes visiems, nepriklausomai nuo jų lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religijos, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, seksualinės orientacijos, negalios, etninės kilmės, vedybinės padėties, ketinimų turėti vaiką (-ų) ar bet kokių kitų diskriminacinių pagrindų. 2021 m. Vilniaus universitetas patvirtino Lyčių lygybės planus, skirtus savo padaliniams, ir Lyčiai jautrios kalbos gaires. Šiame dokumente pateikiamos lyčiai jautrios kalbos naudojimo raštu ir žodžiu Universitete rekomendacijos. Šios gairės buvo traktuojamos kaip atspirties taškas diskusijoms ir dėmesio skyrimui svarbiems klausimams, tokiems kaip diskriminacija, nelygybė ir nepagarba įvairioms lyčių tapatybėms.

Pirmą ir vienintelę organizaciją Lietuvoje, kuri suvienija LGBTIQ+ studentus, darbuotojus, absolventus ir jų palaikytojus – Universiteto LGBT+ grupę – įkūrė Vilniaus universiteto akademinės bendruomenės nariai 2018 metais. Ši grupė siekia skatinti lygybę tarp VU bendruomenės narių ir prisidėti ugdant visuomenės pagarbą jiems, taip puoselėjant pagarbos žmonėms ir jų pažiūroms kultūrą, taip pat – palaikyti žmogaus teisių gynimą ir toleranciją LGBT+ bendruomenei, skatinti mažumų integraciją, suvienyti LGBT+ asmenis VU ir organizacijos palaikytojus bendriems veiksams, stiprinti bendradarbiavimą ir pagalbą, bei skatinti tarptautinį ir nacionalinį bendradarbiavimą, organizaciją ir iniciatyvumą. Vilniaus universitete taip pat veikia Pasitikėjimo linija, kurioje galima pranešti apie patirtą arba pastebėtą seksualinį priekabiavimą, diskriminaciją lyties, amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, etninės kilmės ar bet kuriuo kitu diskriminaciniu pagrindu.

Tarp iniciatyvų, kurios nėra tiesiogiai susijusios su akademinio pasauliu, tačiau palaiko įtraukties idėją, galima paminėti įvairius renginius, tokius kaip „Baltic Pride“, „Vilnius Pride“ ir „Kaunas Pride“, kurie suburia ne tik LGBTIQ+ bendruomenę, tačiau ir jų rėmėjus. Šie renginiai skatina viešąsias institucijas, universitetus ir įvairius verslus palaikyti LGBTIQ+ bendruomenę (Adutavičiūtė, Jurevičiūtė 2022).

Naudingi kontaktai⁴

LGBTIQ+ ir kitų žmogaus teisių ir lygių galimybių srityje veikiančių organizacijų ir institucijų Lietuvoje kontaktinė informacija:

- *Lietuvos gėjų lyga* - www.lgl.lt/en/

Nacionalinė lesbiečių, gėjų, biseksualių ir translyčių (LGBT) asmenų teisių organizacija LGL – vienintelė išimtinai LGBT* bendruomenės interesams atstovaujanti nevyriausybinė organizacija Lietuvoje. Savo veiklą pradėjusi 1993 m. gruodžio 3 dieną, asociacija LGL yra viena brandžiausių ir stabiliausiai veikiančių pilietinio sektoriaus organizacijų šalyje. Pagrindinis asociacijos veiklą apibūdinantis principas – nepriklausomybė nuo bet kokių politinių ar finansinių interesų, siekiant efektyvios LGBT* bendruomenės įtraukties ir socialinės integracijos Lietuvoje. LGL išimtinai siekia nuoseklaus LGBT* asmenų žmogaus teisių progreso, pasitelkdama per dvidešimt penkerius veiklos metus sukauptą patirtį advokacijos, sąmoningumo didinimo ir bendruomenės stiprinimo srityse.

KONTAKTAI: office@gay.lt

- *Tolerantiško jaunimo asociacija* - <https://tja.lt/apie-tja>

Tolerantiško jaunimo asociacija yra nevyriausybinė organizacija, įkurta 2005 metais, siekianti ugdyti visuomenės pagarbą žmogui, jo pasirinkimams ir požiūriams, skatinti visuomenės pagarbą ir toleranciją įvairioms socialinėms grupėms, žmogaus teisių apsaugą ir mažumų integraciją. Taip pat organizacija siekia vienyti tolerantišką jaunimą ir visus kitus tolerantiškus asmenis bendrai veiklai, stiprinti tarpusavio bendradarbiavimą bei pagalbą, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą, politinį aktyvumą, organizuotumą bei iniciatyvumą.

KONTAKTAI: info@tja.lt

- *Universiteto LGBT+ grupė* - www.universiteto.lgbt/

Universiteto LGBT+ grupė yra Vilniaus ir Kauno aukštųjų mokyklų LGBT+ studentus, darbuotojus ir alumnus bei juos palaikančius asmenis vienijanti asociacija. Organizacijos istorija VU įkūrus

⁴ Organizacijų aprašymai yra paimti iš jų interneto svetainių ir pritaikyti šiai ataskaitai.

LGBT+ grupę, kuri neformaliai veikė nuo 2015 m., o formalią veiklą pradėjo 2018 m. rudenį. 2021 m. Universiteto LGBT+ grupė įkūrė Kauno skyrių, kurio branduolį sudarė dvejus metus neformaliai veikianti LSMU LGBT+ grupė. Dabar organizaciją sudaro Vilniaus ir Kauno skyriai, atitinkamai vienijantys Vilniaus bei Kauno aukštųjų mokyklų LGBT+ bendruomenes. Universiteto LGBT+ grupės tikslai yra: 1) ugdyti visuomenės pagarbą žmogui, jo požiūriui, skatinti visuomenės toleranciją LGBT+ bendruomenės nariams, skatinti žmogaus teisių apsaugą ir mažumų integraciją; 2) vienyti Vilniaus ir Kauno universitetų bei kolegijų LGBT+ asmenis ir visus kitus pritariantčius organizacijos tikslams bendrai veiklai, stiprinti tarpusavio bendradarbiavimą bei pagalbą, skatinti tarptautinį ir nacionalinį bendradarbiavimą, organizuotumą bei iniciatyvumą; 3) stiprinti aukštųjų mokyklų bendruomenių visapusę integraciją ir visų narių lygiavertiškumą.

KONTAKTAI: info@universiteto.lgbt

- Platforma „išgirsti“ - www.isgirsti.lt

„išgirsti“ yra platforma, skirta įvairioms temoms, kurios aktualios LGBT+ bendruomenei, jų šeimos nariams, draugams, mokytojams, psichologams ir paramos teikėjams. Tai erdvė *queer* socialiniam ir kultūriniam veiksmui. Organizacijos veiklos sritys apima *queer* kultūrą, archyvavimą, psichosocialinę gerovę. Kultūrinėmis ir socialinėmis iniciatyvomis organizacija kuria saugias erdves, kuriose bendruomenė galėtų reikštis ir atrasti savo balsą, kurį išgirstų ir platesnė visuomenė. Organizacijai svarbu, kad *queer* bendruomenės saviraiška, matomumas ir priėmimas būtų matomas platesniame žmogaus teisių, socialinio teisingumo, ekologijos kontekste. Iniciatyva atsirado 2015 m., o nuo 2020 m. ją remia Aktyvių piliečių fondas ir EEE stipendijos.

KONTAKTAI: info@isgirsti.lt

- Lygių galimybių plėtros centras – <https://gap.lt/>

Lygių galimybių plėtros centras (LGPC) – Vilniuje veikianti nevyriausybinė organizacija, vykdanči veiklą nuo 2003 metų. Ši organizacija įgyvendina informacines kampanijas, advokaciją, siūlo mokymų kursus ir seminarus, skelbia straipsnius, vadovus ir kitus leidinius, vykdo mokslinius tyrimus ir teikia ekspertizę lyčių lygybės, įvairovės ir žmogaus teisių klausimais. Organizacijos vizija – moterys*, saugios ir laisvos būti (*save laikančios moterimis ir (arba) socializuotos kaip moterys). Organizacijos misija – įvardyti dėl lyčių nelygybės kylančias problemas ir jas spręsti.

KONTAKTAI: info@gap.lt

- *Vilniaus universiteto Studentų atstovybės programa „Be etikečių“* - <https://beetikeciu.lt/about/>

Vilniaus universiteto Studentų atstovybės programa „Be etikečių“ įsikūrė 2010 m. ir veikia įvairiose srityse, tokiose kaip LGBTQ asmenų emocinė gerovė, kūrė foto projektą „VU veidai“. Šios organizacijos pagrindinės vertybės yra lygybė, atvirumas ir pagarba kiekvieno žmogaus individualumui. Organizacija tikisi, kad jų programos veikla skatins universiteto bendruomenę ugdyti savo tolerancijos lygį įvairioms skirtingoms žmonių grupėms – visiems, nuo kitos rasės žmonių iki žmonių, kurie serga depresija. Ši organizacija siekia laužyti nusistovėjusius mitus stereotipus apie , LGBTQ+ asmenis bei žmones, sergančius įvairiomis psichologinėmis ligomis. Organizacijos vizija – Vilniaus universiteto bendruomenė, kurioje kiekvienas žmogus bus priimtas toks, koks jis yra. „Be etikečių“ tikisi savo veikla priartėti prie šios vizijos.

KONTAKTAI: vadovas@beetikeciu.lt

- *Žmogaus teisių stebėjimo institutas* - <https://hrmi.lt/apie-mus/>

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI) – nevyriausybė, pelno nesiekianti žmogaus teisių organizacija. Nuo įsikūrimo 2003 m. ŽTSI siekia, kad nacionaliniai teisės aktai ir jų taikymo praktika atitiktų tarptautinius žmogaus teisių įsipareigojimus. ŽTSI socialinių, humanitarinių ir sveikatos mokslų ekspertų/čių komanda atlieka tyrimus, teikia pasiūlymus teisės aktams ir programiniams dokumentams, dalyvauja darbo grupėse, rengia ataskaitas tarptautinėms žmogaus teisių priežiūros institucijoms, imasi bylų teismuose strateginiais žmogaus teisių klausimais, vykdo projektus, organizuoja šviečiamuosius renginius, rengia mokymus ir atvirose e-kursus specialistams.

KONTAKTAI: hrmi@hrmi.lt

- *Lietuvos žmogaus teisių centras* - <https://ztcentras.lt/>

Lietuvos žmogaus teisių centras (LŽTC) – 1994 m. įkurta nevyriausybė organizacija savo veiklą koncentruojanti į lygių galimybių principo įgyvendinimo stebėseną, smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš moteris pripažinimą ir mažinimą, LGBTI asmenų lygiateisiškumą ir teisę registruoti šeiminius santykius, neapykantos nusikaltimų atpažinimą ir skatinimą kurti pagalbos mechanizmus

nukentėjusiems nuo jų, romaforbijos mažinimą. Šios sritys yra jų veiklos prioritetai. Organizacija veikia žmogaus teisių advokacijos, švietimo ir visuomenės informavimo srityse bei teikia pastabas įstatymams ir teisės aktams. Organizacija įkūrė ir plėtoja žmogaus teisių portalą manoteises.lt – didžiausią ir svarbiausią informacijos apie žmogaus teises šaltinį lietuvių kalba.

KONTAKTAI: info@lchr.lt

- *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba* - <https://lygybe.lt/apie-lygiu-galimybiu-kontrolieriaus-tarnyba/>

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (LGKT) yra valstybinė biudžetinė įstaiga. Kontrolierių (-ė), Seimo Pirmininko (-ės) teikimu, 5 metų kadencijai slaptu balsavimu skiria Seimas. Lygių galimybių kontrolierius (-ė) yra Seimui atskaitingas valstybės pareigūnas, atliekantis Moterų ir vyrų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymų vykdymo priežiūrą. Lygių galimybių kontrolierius (-ė): tiria skundus, atlieka tyrimus savo iniciatyva; teikia konsultacijas dėl paklausimų; atlieka nepriklausomus tyrimus ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų; vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą; keičiasi turima informacija su kitomis Lietuvos ir užsienio valstybių institucijomis bei įstaigomis, tarptautinėmis organizacijomis; vykdo Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo kontrolę.

KONTAKTAI: lygybe@lygybe.lt

B DALIS: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

Šiame skyriuje bus pristatyti svarbiausi tyrimo „INCLUsive universities leading to inclusive SocietIES (INCLUSIES)“ („Įtraukūs universitetai, vedantys į įtraukią visuomenę (INCLUSIES)“), rezultatai, kurio metu buvo apklausti Lietuvos akademinės bendruomenės nariai (universitetų dėstytojai ir bakalauro, magistrantūros ir doktorantūros studentai). Remiantis INCLUSIES projekto pagrindiniu tikslu (homofobijos, transfobijos ir bifobijos apraiškų universitetuose analizė ir

sąmoningumo apie šiuos reiškinius didinimas nacionaliniu mastu), šis tyrimas siekė atskleisti diskriminacijos dėl SOLTLP apraiškas Lietuvos akademinėje aplinkoje naudojant du inovatyvius kokybinius tyrimo metodus (fotografijų refleksiją (angl. k. *photo elicitation*) ir autofotografiją). Studentų ir universiteto dėstytojų dalyvavimas tyrime padėjo išryškinti įvairius LGBTIQ+ asmenų padėties Lietuvos universitetuose aspektus. Kalbant išsamiau, tyrimas siekė suvokti LGBTIQ+ asmenų kasdienybę universitetuose ir už jų ribų, diskriminacijos SOLTLP pagrindu apraiškas, ir įtraukių praktikų poreikį. Informacija apie projektą ir kvietimu dalyvauti tyrime buvo pasidalinta su įvairiomis jaunimo ir LGBTIQ+ organizacijomis bei Lietuvos universitetų atstovais, kurių buvo paprašyta pasidalinti kvietimu su akademinė bendruomene, įskaitant studentus ir dėstytojus. Taip pat kvietimu dalyvauti tyrime buvo pasidalinta su įvairiomis LGBTIQ+ socialinių tinklų grupėmis. Tyrimas buvo vykdomas Lietuvoje 2023 m. gegužės – gruodžio mėnesiais.

Taikytų tyrimo metodų pagrindimas

Tyrimas „Įtraukūs universitetai, vedantys į įtraukią visuomenę (INCLUSIES)“ taikė du inovatyvius kokybinius metodus – fotografijų refleksiją ir autofotografiją – siekiant suprasti LGBTIQ+ asmenų patirtis ir įtraukių praktikų poreikį akademinėje aplinkoje.

Fotografijų refleksija (tyrėjų parinktos fotografijos) yra nesudėtingas metodas, praturtinantis dalyvių pateikiamą informaciją pasitelkiant kokybinį interviu ir fotografijas (Radley 2010). Fotografijos iškomunikuoja simbolines reprezentacijas, kurių negalima išreikšti tekstu, kaip klasikinio kokybinio interviu atveju, ir, kai kurių tyrėjų nuomone (pavyzdžiui, Harper 2002), jos suteikia kitokio tipo informaciją nei žodinė komunikacija. Taikant šį metodą, fotografijos buvo naudojamos kaip stimulus diskusijai kokybinio interviu su dalyviais metu, panašiai kaip atvirų klausimų rinkinys pusiau struktūruoto interviu metu (Cleland, MacLeod 2021).

Tyrimo metu fotografijų refleksijos metodui buvo panaudotos šešios fotografijos, reprezentavusios aktualias LGBTIQ+ temas: 1) homofobiškas pažiūras, diskriminaciją, neapykantos kalbą ir nederamą elgesį SOLTLP pagrindu; 2) LGBTI+ asmenų matomumo, problemų ir palaikymo lygmenį akademinėje aplinkoje; 3) incidentus ir patirtis, susijusias su seksualiniu priekabiavimu; 4) incidentus ir patirtis, susijusias su smurtiniu elgesiu; 5) klausimus apie Lietuvą kaip apie LGBTIQ+

žmonėms saugią ir atvirą visuomenę; 6) supratimą apie kolektyvinius veiksmus, skirtus LGBTIQ+ teisių gynimui ir aktualioms sąmoningumo veikloms akademinėje aplinkoje. Interviu metu dalyvių buvo prašoma reflektuoti apie tai, ką jie matė fotografijose, ir pasidalinti, kokias asociacijas ir pavyzdžius jiems priminė vaizdai, nurodyti nuotraukose. Tyrėjai interviu metu taip pat užduodavo papildomų klausimų, susijusių su kiekvienos fotografijos tema, kad minėta tema ir problematika būtų aptarta kuo nuodugniau.

Antrasis metodas, taikytas šiame tyrime – tai autofotografija, kurios metu buvo prašoma pačių dalyvių pateikti fotografijas (šio metodo metu skatinamas pačių tyrimo dalyvių iniciatyvumas ieškant tinkamų nuotraukų; dėl detalesnės metodo apžvalgos žr. Cleland, MacLeod 2021). Skirtingai nuo anksčiau aptarto fotografijų refleksijų metodo, autofotografijos metodo metu nuotraukų pasirinkimą valdo tyrimo dalyviai, kurie laisvai pasirenka jiems svarbiausias fotografijas, susijusias su tam tikrai tyrėjų užduotais klausimais.

Šio tyrimo metu viso dalyviams buvo pateikti penki klausimai ir jų buvo paprašyta atsiųsti fotografijas, susijusias su būtent šiais pateiktais penkiais klausimais. Taip pat buvo prašoma apibūdinti fotografijos pasirinkimą bei savo patirtis. Tyrimo dalyviams pateikti klausimai: 1) Kaip Jūs matote save, kai universitete patiriate/stebite skirtingų formų diskriminaciją? 2) Kaip manote, kaip kiti mato Jus, kai Jūs patiriate/stebite skirtingų formų diskriminaciją? 3) Kas Jums kliudo būti savimi? Su kokiais iššūkiais susiduriate, kuomet bandote išlikti savimi? 4) Kas Jums padeda išlikti savimi? Kas Jums suteikia stiprybės susiduriant su iššūkiais universitete? 5) Kokią pagalbą iš kitų laikytumėte tinkama patiriant skirtingų formų diskriminaciją? Kokio pobūdžio pagalba tai galėtų būti?

Apibendrinant, fotografijų refleksijos ir autofotografijos metodai, kurių metu buvo naudojamos tyrėjų ir dalyvių atrinktos fotografijos, leido tyrėjams atpažinti labiausiai paplitusias diskriminacijos ir nederamo elgesio formas SOLTLP pagrindu bei suprasti, kokių įtraukų praktikų trūksta Lietuvos akademinėje aplinkoje.

Tyrimo dalyvių sociodemografinis profilis

Tyrimo „Įtraukūs universitetai, vedantys į įtraukią visuomenę (INCLUSIES)“ metu buvo surinkti 17 asmenų, studijuojančių arba dėsančių Lietuvos universitetuose pasakojimai, atspindintys jų nuomones ir patirtis. Kalbant tiksliau, iš viso dešimt studentų iš Lietuvos universitetų dalyvavo interviu, kuriose buvo naudojamas fotografijų refleksijos metodas. Studentų amžius varijavo tarp 20–40 m.; penki studentai – bakalaurantai, du – magistrantai, vienas – doktorantas, dar du interviu dalyviai buvo ką tik pabaigę bakalauro ir magistrantūros studijas. Du tyrimo dalyviai buvo studentai iš Rusijos ir Gruzijos, kurie šiuo metu studijuoja Lietuvos universitetuose. Tyrime dalyvavę studentai studijuoja socialinius mokslus (sociologiją, psichologiją, regiono studijas ir viešąjį valdymą). Taip pat šeši Lietuvos universitetų studentai (19–27 m. amžiaus, keturi vyrai, viena moteris, vienas transvyras) ir viena dėstytoja (moteris, 52 m. amžiaus) dalyvavo autofotografijos metodo apklausoje.

Empirinio tyrimo rezultatai

Šioje dalyje bus pateikti svarbiausi aukščiau pristatyto tyrimo „Įtraukūs universitetai, vedantys į įtraukią visuomenę (INCLUSIES)“ rezultatai, kurie pristatomi suskirstant juos į keturias pagrindines temas: 1) diskriminacija, neapykantos kalba ir nederamas elgesys SOLTLP pagrindu akademinėje aplinkoje; 2) LGBTI+ asmenų matomumo, problemų ir palaikymo lygmuo akademinėje aplinkoje; 3) strategijos, naudojamos siekiant išspręsti ir (arba) sumažinti diskriminacijos atvejus; 4) kolektyvinių veiksmų, skirtų ginti LGBTIQ+ teises, ir sąmoningumo didinimo veiklų akademinėje aplinkoje, vertinimas.

Diskriminacija, neapykantos kalba ir nederamas elgesys SOLTLP pagrindu akademinėje aplinkoje

Kai tyrimo dalyvių buvo paklausta apie diskriminaciją, neapykantos kalbą ir nederamą elgesį SOLTLP pagrindu, dauguma jų teigė, kad jie nepatyrė arba nepastebėjo akivaizdžių, aktyvių diskriminacijos atvejų akademinėje aplinkoje. Keletas dalyvių sakė, jog jų akademinė aplinka (dėstytojai, bendrakursiai ar kolegos, mokomoji medžiaga) yra palaikanti, saugi ir įtrauki LGBTIQ+ asmenims. Vienas studentas net pateikė pavyzdį, kaip vieno žmogaus lyties tapatybės patvirtinimo procesą labai gerai priėmė jo universitetas.

Taip pat visi tyrimo dalyviai teigė, kad jie niekada nebuvo patyrę smurto ar seksualinio priekabiavimo savo akademinėse aplinkose. Tačiau keli dalyviai buvo girdėję apie vieną ar daugiau atvejų, kai studentai patyrė seksualinį priekabiavimą, kurio kaltininkai buvo dėstytojai. Dalyviai minėjo, kad galios disproporcija lyties pagrindu vis dar yra plačiai paplitusi akademiniam pasaulyje, kuriame vyrai dažniau užima galios pozicijas, o moterys dažniau prisiima aukų vaidmenį.

Svarbu pažymėti, kad dauguma tyrimo dalyvių akcentavo savo pastangas susikurti saugią aplinką ir teigė turintys „*saugius burbulus*“ akademinėje aplinkoje. Būtent dėl šio „saugaus burbulo“ jie dažnų diskriminacijos ar netinkamos kalbos atvejų nėra pastebėję. Pasak tyrimo dalyvių, „*saugus burbulas*“ – tai jų pačių susikurtas ratas žmonių, kurie neturi homofobiškų pažiūrų, su kuriais tyrimo dalyviai jaučiasi saugūs ir gali būti savimi.

Be to, dauguma dalyvių mano, kad jų akademinė aplinka yra saugi, nes jie studijuoja socialinius mokslus, kurių kursuose yra įtraukti LGBTIQ+ klausimai, o dėstytojai yra atviresni ir yra labiau atsidavę saugios ir įtraukios mokymosi ir tyrimų aplinkos kūrimui. Jų manymu, aplinka socialinių mokslų katedrose yra saugesnė ir įtraukesnė, nei gamtos ir technologijos mokslų. Dauguma tyrimo dalyvių mano, kad stereotipinės ir netgi homofobiškos pažiūros vis dar yra plačiai paplitusios tikslųjų mokslų katedrose. Keletas studentų teigė girdėję apie keletą incidentų, kai gamtos ir technologijos mokslų katedrų dėstytojai kalbėjo neigiamai apie seksualines mažumas. Vienas tyrimo dalyvis pasidalino, kad Katalikų teologijos fakultete tiek dėstytojai, tiek studentai pasižymi labai homofobiškomis pažiūromis ir, kad su jais bendrauti yra itin nemalonu.

Nors tyrimo dalyviai minėjo nepatyrę ir nepastebėję akivaizdžios diskriminacijos akademinėje aplinkoje, tačiau jie identifikavo įtraukios kalbos, įtraukių praktikų ir žinių apie jas stoką kaip vieną didžiausių problemų Lietuvos akademinėje aplinkoje: „<...> dažnai, dėl žinių stokos, kiti nepastebi, arba dėl neigiamų pažiūrų, ignoruoja, ir kartais, dėl jų įvaizdžio, priima įvairias diskriminacijos formas.“ (11 dalyvis). Pasak tyrimo dalyvių, suvokimo stoka apie *queer* asmenų padėtį, neįtrauktumas, *queer* asmenų patiriamų sunkumų neišmanymas ir homofobiškos pažiūros vis dar egzistuoja Lietuvos akademinėje aplinkoje. Kaip teigė dauguma tyrimo dalyvių, diskriminacijos formos akademinėje aplinkoje dažnai nėra atviros, bet, tuo pat metu, nėra padaroma viskas, kas galėtų būti padaryta, siekiant sukurti ir palaikyti įtraukias praktikas. Tyrimo dalyviai identifikavo šiuos nederamos kalbos, įtraukių praktikų neišmanymo ir diskriminacijos akademinėse aplinkose pavyzdžius: 1) nepatogumo jausmas, kai žmonės pradeda kalbėti apie savo partnerius: „*Atrodo, lyg*

kiekvieną kartą tau reikia atlikti tą atsiskleidimo veiksmą, ir tai labai vargina, sukelia skausmą ir susierzinimą, ir tu nežinai, kaip žmonės sureaguos į tai“ (3 dalyvis); 2) studentų ir dėstytojų lengvi juokeliai apie LGBTIQ+ temas be piktų ketinimų; 3) įtraukios kalbos ir lyčiai neutralių įvardžių vartojimo stoka bei žinių stoka apie tai, kaip juos naudoti (vienas dalyvis pasakė, kad dėstytojas kreipėsi į studentus naudodamas žodį „merginos“). 4) keletas tyrimo dalyvių girdėjo universiteto darbuotojus kalbant įžeidžiančiai apie LGBTIQ+. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvis studentas teigė, jog „Viename seminare dėstytojas prilygino homoseksualumą zoofilijai ir pedofilijai“ (15 dalyvis); 5) *dead-naming* (angl.), t.y. translyčio asmens vadinimas vardu, kuris jam buvo priskirtas gimimo metu, prieš lyties tapatybės patvirtinimą; 6) heteronormatyvių pažiūrų akcentavimas, pavyzdžiui, heteroseksualios meilės: „Jei tai apie meilę, santykius, šeimą, tuomet tai visų pirma apie santykius, kuriuos tarp vyro ir moters. Atrodo lyg... Nesakyčiau, kad tai diskriminacija. Nežinau, kas tai yra, bet galbūt tai yra diskriminacija“ (6 dalyvis); 7) jautrių temų nagrinėjimas, neturint tam pakankamai žinių, pavyzdžiui, vienoje paskaitoje studentai buvo paprašyti aptarti, ar nepilnamečiams translyčiams asmenims leisti medicininės lyties tapatybės patvirtinimo paslaugas arba brendimo blokatorius; 8) vienas tyrimo dalyvis, transvyras teigė nuolat patiriantis diskriminaciją dėl pravardžiavimo ar neigatyvių komentarų: „Dažniau paplitusi yra tyli diskriminacija, apie kurią galiu pranešti tik iš translyčio pusės: teisinių vardų ir įvardžių naudojimas, nenoras kreiptis į žmones taip, kaip jie prašo, kad į juos kreiptųsi (tiek studentų, tiek dėstytojų), ir švelnūs, „neišprusę“ komentarai apie asmens išvaizdą ar patirtis“ (12 dalyvis).

LGBTIQ+ asmens atsiskleidimas akademinėje aplinkoje, pasak tyrimo dalyvių, kelia daugybę iššūkių. Kai kurie studentai minėjo, kad jiems atsiskleidus savo akademinėje aplinkose buvo priimti, tačiau kai kurie teigė, kad jie vis dar neatsiskleidžia, nes bijo tam tikrų reakcijų iš kitų asmenų bei sugadinti draugiškus santykius: „Palaidoji save draugystės labui... Visada galvoji, kad kažkada turėsi pasakyti, nes meluoti irgi nemandagu“ (3 dalyvis); „<...> visada geriau plačiai ir garsiai nekalbėti apie savo seksualinę orientaciją. Tai visada yra geresnė strategija. Saugi strategija. Ir, aišku, dėl to sunkiau būti savimi“ (13 dalyvis). Taigi, baimė atsiskleisti, pasak tyrimo dalyvių, yra susijusi su vyraujančiomis homofobiškomis pažiūromis. Keletas dalyvių išsakė mintį, kad nors kai kurie akademinio pasaulio nariai pasižymi homofobiškomis pažiūromis, jie negali jų išreikšti viešai dėl socialinės stigmatos ar net teisinio nusižengimo baimės. Tokie tyrimo dalyvių pastebėjimai leidžia

kalbėti apie Lietuvos akademinėje aplinkoje egzistuojančią *paslėptą homofobiją*, kuri taip pat prisideda prie iššūkių, kylančių siekiant saugios ir įtraukios aplinkos užtikrinimo.

Verta paminėti, kad tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į Lietuvos visuomenėje labai pastebimus diskriminacijos, neapykantos kalbos ir nederamo elgesio pavyzdžius, tokius kaip: 1) vaivorykštės spalvų perėjos Vilniuje pakartotinis uždažymas; 2) homofobiškų, įžeidžių ir grasinančių komentarų, nukreiptų prieš LGBTIQ+ asmenis, socialiniuose tinkluose, paplitimas; 3) negatyvios visuomenės reakcijos ir pasipriešinimas bei grasinimai LGBTIQ+ renginių atžvilgiu; 4) visuomenės priešiška reakcija į „Pride“ renginius; 5) Lietuvos teisinės sistemos, nepripažįstančios tos pačios lyties partnerysčių, diskriminacija prieš LGBTIQ+ asmenis; 6) negalėjimas būti savimi viešojoje erdvėje: *„Kai pagalvoji apie troleibuse besibučiuojančius heteroseksualius asmenis, niekas nieko nesako, nes tai norma. Bet jei aš paimu savo partnerės ranką, senutės žiūri, žmonės prieina ir sako tam tikrus dalykus“* (8 dalyvis).

Apibendrinant, dauguma tyrimo dalyvių išsakė, kad jie nebuvo patyrę arba nepastebėjo aktyvios, akivaizdžios diskriminacijos akademinėje aplinkoje, neskaitant transvyro, kuris teigė nuolat patiriantis diskriminaciją dėl kreipimosi į jį vardu, kuris jam buvo priskirtas prieš lyties tapatybės patvirtinimą, ir dėl nederamų komentarų apie jo išvaizdą. Taip pat, pasak dalyvių, *„tyli, paslėpta“* diskriminacija išlieka plačiai paplitusi Lietuvos akademinėje aplinkoje, pasireiškia vidinėmis homofobiškomis pažiūromis ir žinių stoka apie įtraukią kalbą bei saugios aplinkos kūrimo praktikas. Tyrimo dalyviai teigė, kad jie nori saugios ir įtraukios aplinkos, kuriai sukurti reikalingų žinių Lietuvos akademinės bendruomenės nariai vis dar stokoja: *„Man reikia saugios aplinkos, kuri pasiruošusi priimti mane tokią, kokia esu“* (7 dalyvis).

LGBTIQ+ asmenų matomumo, jų problemų ir paramos vertinimas akademinėje aplinkoje

Paklausti apie LGBTIQ+ asmenų teises, tyrimo dalyviai sakė, kad padėtis Lietuvos visuomenėje gerėja ir buvo padėta nemažai pastangų siekiant užtikrinti LGBTIQ+ asmenų teises. Tačiau Lietuvoje vis dar vyrauja labai konservatyvus požiūris, galimai sovietinio mentaliteto palikimas, kuris, pasak dalyvių, daro įtaką visuomenės priešinimuisi LGBTIQ+ asmenų lygioms teisėms ir jų teisiniui įgyvendinimui. Tyrimo dalyvių teigimu, akademinės bendruomenės atvirumas ir LGBTIQ+ lygių teisių užtikrinimas akademinėje aplinkoje sietinas su visuomenės požiūriu, ir kol

problemos nėra išspręstos nacionaliniame lygyje, sunku kalbėti apie akademinės bendruomenės atvirumą: „Kol valstybė nėra saugi kaip valstybė, akademinė bendruomenė irgi nėra saugi“ (2 dalyvis).

Svarbu atkreipti dėmesį į konteksto svarbą saugios ir atviros aplinkos supratimui ir vertinimui. Kai kurie tyrimo dalyviai teigė, kad Lietuvai vis dar reikia daug pokyčių siekiant užtikrinti, kad aplinka LGBTIQ+ asmenims būtų saugi ir atvira kaip Vakarų šalyse, pavyzdžiui, Danijoje, Belgijoje ar Nyderlanduose. Kita vertus, pasak kitų tyrimo dalyvių, LGBTIQ+ asmenys Lietuvoje turi daugiau teisių ir galimybių, nei kitose valstybėse, tokiose kaip Rusija, Kinija ar Gruzija.

Diskutuojant apie LGBTIQ+ asmenų matomumą akademinėje aplinkoje, tyrimo dalyvių nuomonės išsiskyrė. Kai kurie dalyviai pasidalino savo patirtimis, kad LGBTIQ+ temos buvo aptariamose jų studijuojamuose dalykuose ir kad nebuvo uždrausta rengti rašto darbus LGBTIQ+ klausimais. Nors dalyviai turėjo skirtingas patirtis, jų teigimu, LGBTIQ+ temos jų studijose nebuvo labai daug aptarinėjamos ir dėstytojai jų paprasčiausiai nelietė siekdami užkirsti kelią politinėms diskusijoms paskaitų metu. Taigi tyrimas parodė, kad dėstytojai yra svarbiausias faktorius, nulemiantis, ar studijų dalyko programoje įtraukiamos su LGBTIQ+ susijusios temos.

Be to, daugelis tyrimo dalyvių viena iš pagrindinių problemų įvardijo strateginių dokumentų, kurie palaikytų lygybę, stoką. Tyrimo dalyviai nežinojo, ar įtrauktis skatinimui jų akademinėje aplinkoje skirti dokumentai egzistuoja, kaip šiuose dokumentuose įvardinti veiksmai yra stebimi, ir ar jie buvo stebimi apskritai, bei kaip suplanuoti veiksmai yra įgyvendinami praktikoje. Tyrimo dalyviai įsitikinę, kad įvairios gairės, dažnai lieka pasirinkimo klausimu ir nebūtinai tampa aktualiomis visiems akademinės bendruomenės nariams: „Gairės yra dokumentas, kurį perskaitai, ir spręsti tau; gali jų laikytis, bet gali ir nesilaikyti. Tai rodo, kad dokumentai yra parengiami, bet jų laikymasis nėra pavyzdinis, aš net nežinau ar jos [gairės] yra mūsų universitete“ (1 dalyvis).

Apibendrinant, tyrimo dalyviams buvo sudėtinga diskutuoti apie LGBTIQ+ lygias teises akademinėje aplinkoje, nes jie neturėjo pakankamai žinių apie lygybę palaikančias strategijas ir priemones, įgyvendinamas jų universitetuose. Be to, jiems sunku kalbėti apie lygias teises, kadangi ne visi tyrime dalyvavę LGBTIQ+ asmenys yra atsiskleidę ir vis dar abejoja, ar tai verta daryti: „Kadangi kai kurie iš jų neatsiskleidžia, įskaitant mane, mes turim tas pačias teises, kaip ir kiti. <...> Reikalas tas, kad aš net neįsivaizduoju, kas nutiktų, jei aš pasisakyčiau <..> Ar tikrai turėčiau pabandyti? Abejoju“ (4 dalyvis); „Queer asmenys nėra labai matomi akademinėje pasaulyje, tiek

ta prasme, kad apie mus labai nediskutuoja, tiek ta, kad universitete yra labai mažai atsiskleidusių žmonių“ (16 dalyvis). Taigi, šie tyrimo dalyvių pasisakymai rodo, kad Lietuvos akademinė aplinka nėra saugi ir atvira LGBTIQ+ žmonėms, kadangi jie abejoja, ar verta atsiskleisti, ir kokias lygias galimybes ir teises jie gali turėti: “<...> LGBTI asmenų baziniai poreikiai kartais nėra patenkinami. <...> Liūdna ir pikta, kad mes apie tai net galvoti turime“ (8 dalyvis).

Strategijos, naudojamos siekiant įveikti arba sumažinti diskriminacijos incidentus

Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausiama apie individualias strategijas, taikomas siekiant įveikti arba sumažinti diskriminacijos incidentus. Tyrimo dalyviai pasidalino įvairiomis strategijomis, kaip jie reagavo arba reaguotų į diskriminacijos incidentus. Tačiau daugelis teigė, kad deramai reaguoti diskriminacijos incidento metu yra sunku tiek nukentėjusiam, tiek liudininkui: „*Tą akimirką reaguoji taip, kaip galvoji esant geriausia*“ (2 dalyvis); „*Kai esi auka, sunku pasisakyti*“ (6 dalyvis). Daugelis tyrimo dalyvių yra bandę arba galvojo, kad bandytų sukurti socialinį spaudimą asmeniui, kuris inicijavo diskriminaciją. Kiti bandę arba galvojo, kad bandytų įspėti asmenį, kuris vartoja neįtraukią kalbą. Daugelis tyrimo dalyvių paaiškino, kad ištikus tokiam incidentui jie susisiektų su savo padalinio administratoriais arba dekanais ir bandytų sužinoti, kokių veiksmų jie turėtų imtis toliau. Tik viena tyrimo dalyvė, dėstytoja, teigė, kad auka arba liudininkas turėtų susisiekti su Universiteto Akademinės etikos komisija.

Dar vienas svarbus aspektas kalbant apie reakcijas diskriminacijos incidento metu, pasak tyrimo dalyvių, yra gebėjimas ir drąsa reaguoti bei prisitaikyti prie baimės. Kaip teigė keletas tyrimo dalyvių, svarbiausia yra reaguoti, padėti ir nebūti abejingam: „*Tikriausiai pirmas dalykas ir svarbiausias dalykas yra reaguoti, nes ne visi supranta, kas atsitiko, ar tai diskriminacija, ar nederama kalba*“ (13 dalyvis).

Svarbu paminėti, kad daugelis tyrimo dalyvių mano, jog kai kurie nukentėjusieji nuo diskriminacijos ir neapykantos incidentų net neieškotų pagalbos, nes jie paprasčiausiai nežino savo teisių, procedūrų ar veiksmų ir nenori investuoti laiko, nes jie žino, kad jie negalės nieko įrodyti: „*Jie bando viską išspręsti asmeniškai. Dažniausiai tai lieka asmeniniame lygmenyje. Manau, žmonės bijo ir jie galvoja, kad neverta pradėti, kad jie nieko neįrodys, kad jie pralaimės, kad jie tik švaistys laiką, ir jiems nusvyra rankos, nes jiems atrodo, kad jie nepakankamai vertingi ir jie nevertina savo pačių*

galimybių, kad jie teisūs diskriminacijos atveju“ (3 dalyvis). Pasak tyrimo dalyvių, baimė pranešti apie diskriminacijos incidentus taip pat yra vienas iš svarbių faktorių, kuris juos skatina tylėti apie diskriminacijos incidentą arba netinkamą elgesį: „Tad, pirmiausia, šis nejautrumas detalėms ir baimė pranešti, kuri likusi iš sovietmečio, turėtų išnykti“ (16 dalyvis). Jiems taip pat atrodo, kad incidentų atveju LGBTIQ+ asmenys sulauktų mažai pagalbos iš visuomenės: „Visuomenė nėra linkusi kištis tokiais atvejais. Ir tai yra liūdniausias dalykas“ (6 dalyvis).

Apibendrinant, galime teigti, kad tyrimo dalyviai naudojo arba mano, kad naudotų skirtingas strategijas siekiant suvaldyti diskriminacijos atvejį bei padėti sau arba kitam nukentėjusiam. Tačiau, kaip rodo tyrimas, dalyviai nežino, kokios yra būtinos procedūros ir veiksmai, kurių jie galėtų imtis savo akademinėse bendruomenėse siekdami pranešti apie diskriminacijos incidentą, bandydami padėti nukentėjusiam – visi jie taikytų savo sugalvotas strategijas. Aukščiau aptarti tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos akademinėje aplinkoje dažniausiai nėra trūksta tikslios, konkrečios informacijos, ką daryti diskriminacijos ar kito netinkamo elgesio LGBTIQ+ asmenų atveju ir kur kreiptis patyrus arba pastebėjus diskriminacijos atvejį.

Kolektyvinių veiksmų, skirtų užtikrinti LGBTIQ+ asmenų teises, ir sąmoningumo didinimo veiklų akademinėje aplinkoje, vertinimas

Visi tyrimo dalyviai pritarė, kad Lietuvos akademinėje aplinkoje trūksta įtraukių praktikų, ženklų ir veiksmų, kurie parodytų, kad LGBTIQ+ asmenų žmogaus teisės ir lygios galimybės yra palaikomos ir priimamos. Daugelis tyrimo dalyvių nebuvo girdėję ar pastebėję jokių veiklų, skirtų LGBTIQ+ asmenų įtraukties didinimui jų universitetuose.

Tačiau tyrimo dalyviai pasidalino idėjomis, kurias galima būtų įgyvendinti Lietuvos akademinėje aplinkoje siekiant paversti ją saugesne ir atviresne visiems nariams: 1) atskiros rekreacinės erdvės LGBTIQ+ asmenims; 2) konsultantai, kurie patartų LGBTIQ+ asmenims ir suteiktų jiems visokeriopą pagalbą studijų metu; 3) paskaitos ir seminarai, apskrito stalo diskusijos apie LGBTIQ+ iššūkius, įtraukią kalbą, kurias galėtų vesti dėstytojai profesionalai bei patys studentai; 4) mokymai apie įtraukius dėstyimo metodus dėstytojams; 5) lygybės planų, antidiskriminacinių kampanijų bei strategijų kūrimas ir derama komunikacija apie juos tarp akademinės bendruomenės narių; 6) nebinarinės (angl. *non-binary*) lyties asmenims skirti tualetai ir

atskiri persirengimo kambariai; 7) LGBTIQ+ atributikos naudojimas universiteto erdvėse, kuris leistų LGBTIQ+ asmenims būti matomiems ir priimtiems: „*Tai sako, kad aš matau tave, kad aš žinau, kad tu esi čia ir kad tu esi laukiamas. Kad tu nesi pašalinis, kad tu nesi svetimas. Tu tiesiog esi laukiamas*“ (4 dalyvis); 8) visuomeniniai renginiai apie LGBTIQ+ klausimus; 9) universiteto dalyvavimas „Pride“ renginiuose; 10) pageidaujamų įvardžių ir įtraukios kalbos vartojimas (pavyzdžiui: lyčiai neutralių daiktavardžių vartojimas; neįžeidžios kalbos vartojimas); 11) komunikavimas, neparemtas heteronormatyvumu (pvz., kalbėjimas apie santykius, šeimą ir meilę kaip ne vien tik heteroseksualius santykius, šeimą ar meilę); 12) mokymai akademinės bendruomenės nariams, kaip pastebėti ir kovoti su neapykantos kalba ir mikroagresijomis, nukreiptomis prieš LGBTIQ+ asmenis; 13) palaikymo veiksmai, vykdomi pačių LGBTIQ+ asmenų; 14) reguliariai leidžiamas Lietuvos mokslinis žurnalas, skirtas lyčių studijų tyrimams, taip pat refleksijoms apie platesnę lyties sampratą, gilesnei *queer* temų analizei tyrimuose.

Apibendrinant, tyrimo dalyvių nuomone, sąmoningumo apie LGBTIQ+ didinimas (apie LGBTIQ+ klausimus, įtrauktį, lygias teises, nederamą kalbą ir t. t.) būtų esminis faktorius saugios ir įtraukios akademinės aplinkos palaikymui. Nuolatinis komunikavimas ir bendradarbiavimas tarp LGBTIQ+ asmenų bei likusios akademinės bendruomenės ir įsiklausymas į LGBTIQ+ asmenų poreikius yra kitas svarbus aspektas, kuriantis saugią ir bendradarbiaujančią aplinką. Galiausiai, realius pokyčius pasiekti galėtų padėti aktyvūs universiteto bendruomenės veiksmai, aktyvios žinutės, kurios viešai pademonstruotų įtraukios akademinės aplinkos egzistavimą ir jos siekimą: „<...> nėra jokio viešo deklaravimo apie tą priėmimą ar tos aktyvios žinutės. <...> Aš neabejoju, kad visų universitetų nuostatose, visuose tuose popieriuose parašyta anti-homofobija, pro-homofobija, pro-tas, pro-anas, bet esmė ta, kad nėra jokios tokios tiesioginės vizijos ar aiškaus to išsakymo. <...> Manau, kad aiški vieša žinutė yra svarbi“ (6 dalyvis).

C dalis: Bendros išvados

Statistiniai bei įvairių tyrimų duomenys rodo, kad Lietuvos visuomenėje vis dar yra paplitusios homofobiškos pažiūros bei diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, lyties tapatybės ir lyties požymių (SOLTLP). Lietuvos Respublikos Vyriausybė vis dar nėra parengusi visapusiškos

strategijos, skirtos užkirsti kelią ir kovoti su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės. Šiuo metu nėra jokių vieningų nacionalinių nuostatų, skirtų diskriminacijos dėl SOLTLP atvejų Lietuvos akademinėje aplinkoje prevencijos, stebėjimo ir reguliavimo. Daugelis aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje vadovaujasi diskriminacijos ir lygių teisių valdymo principais, nurodytais Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose. Lietuvos aukštojo mokslo institucijos taip pat vadovaujasi akademinės etikos kodeksais arba etikos gairėmis, kurios, tarp kitų principų, įtraukia diskriminacijos apibrėžimą iš 2003 m. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo, draudžiančio diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos.

Kaip parodė atliktas empirinis tyrimas, Lietuvos akademinėje aplinkoje egzistuoja *paslėpta* diskriminacija dėl SOLTLP, kuri pasireiškia vidinėmis homofobiškomis pažiūromis, nederama kalba ir žinių stoka apie įtraukią kalbą ir praktikas. Nesaugumą akademinėje aplinkoje išreiškia ir netikrumas, kurį patiria LGBTIQ+ asmenys svarstydami, ar verta atsiskleisti. LGBTIQ+ asmenų nesaugumas akademinėje aplinkoje taip pat pasireiškia baime reaguoti į diskriminacijos incidentus ir pranešti apie juos oficialiai.

Svarbu paminėti, kad dalyviai nežinojo apie tinkamas procedūras ir veiksmus, kurių jie galėtų imtis savo akademinėje aplinkoje pranešant apie diskriminacijos atvejį ir siekiant padėti nukentėjusiam – jie visi naudotų savo sukurtas strategijas. Tai rodo, kad Lietuvos akademinėje aplinkoje nėra teikiama tiksli, konkreti informacija, ką daryti, kaip ir kur pranešti patyrus arba pastebėjus diskriminacijos incidentą.

Pasak tyrimo dalyvių, svarbiausi saugios ir įtraukios akademinės bendruomenės kūrimo ir plėtojimo aspektai yra sąmoningumo LGBTIQ+ klausimais didinimas, nuolatinė komunikacija ir bendradarbiavimas tarp LGBTIQ+ asmenų bei likusios bendruomenės. Taip pat labai svarbu, kad universitetai skleistų aktyvią žinutę, viešai rodančią LGBTIQ+ asmenų palaikymą, saugios ir įtraukios aplinkos puoselėjimą bei procesų ir veiksmų, skirtų pranešti apie diskriminacijos incidentus, užtikrinimą.

Naudota literatūra

1. Adutavičiūtė, M., G. Jurevičiūtė. 2022. *Hate Speech and Euroscepticism in Lithuania. National report*. Vilnius: Human Rights Monitoring Institute https://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/31/08/2022/Hate_speech_and_Euroscepticis_mLT.pdf (žiūrėta 2023 10 15)
2. Ališauskienė, M., G. Pocė, and A. Tereškinas. 2023. “Inclusive and Safe Environment for LGBTI+ in Lithuanian Universities? Reflecting Realities and Challenges”, *Philosophy. Sociology*, Vol 34, No 2, pp. 148-157. doi.: <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2023.34.2.4>
3. Cleland, J., A. MacLeod, R. H. Ellaway. 2021. “The Curious Case of Case Study Research”. *Medical Education*, 55 (10), 1131-1141. doi.: <https://doi.org/10.1111/medu.14544>
4. Delfi.lt. 2022. *Naujausia apklausa: pusė gyventojų palaiko tos pačios lyties civilines sąjungas*, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/naujausia-apklausa-puse-gyventoju-palaiko-tos-pacios-lyties-civilines-sajungas.d?id=91674041> (žiūrėta 2023 10 28)
5. Europos Komisija. 2020. *Spotlight on THE EU AND LGBTI EQUALITY*, <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/lgbti/en/> (žiūrėta 2023 10 28)
6. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra. 2013. *EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey: results at a glance*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-results> (žiūrėta 2023 10 18)
7. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra. 2020. *EU LGBTI survey II. A long way to go for LGBTI equality*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/lgbti-survey-country-data_lithuania.pdf (žiūrėta 2023 10 28)
8. Fitzpatrick, R. 2021. *Attitudes Towards LGBTIQ Rights in the EU*. Ireland: Institution of International and European Affairs. <https://www.iiea.com/images/uploads/resources/Attitudes-Toward-LGBTIQ-Rights-in-the-EU.pdf> (žiūrėta 2023 10 28)
9. Harper, D. 2002. „Talking about pictures: A case for photo elicitation“. *Visual studies*, 17(1), 13-26. doi.: <http://dx.doi.org/10.1080/14725860220137345>
10. ILGA Europe. 2023. *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual,*

- Trans and Intersex People in Europe and Central Asia*. <https://rainbow-europe.org/sites/default/files/annual-report/Annual-Review-Full-2023.pdf> (žiūrėta 2023 10 28)
11. ILGA-Europe. 2021. *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe and Central Asia*. <http://www.ilga-europe.org/files/uploads/2022/04/ILGA-Europe-Annual-Report-2021.pdf> (žiūrėta 2023 10 28)
 12. Labanauskas, L. 2019. *Neapykantos nusikaltimų pažeidžiamų bendruomenių kokybinio tyrimo ataskaita [Hate Crimes Against Vulnerable Communities, Qualitative Research Report]*. Vilnius: Ministry of Interior of the Republic of Lithuania.
 13. Lietuvos socialinių mokslų centras, Diversity Development Group. 2022. *Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu 2022 m.* <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2023/01/2022-m.-rugsejo-16-27-d.-duomenys.pdf> (žiūrėta 2023 10 28).
 14. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. 2023. *Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus 2022 metų veiklos ataskaita*. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/07/Lygiu_galimybiu_kontrolieriaus_tarnybos_metine_ataskaita_2022_leidinys-2.pdf (žiūrėta 2023 10 28)
 15. Morou, T., M. E. Doufexi Kaplani, N. Borrás, G. Viggiani, M. Antanaitytė, I. Thaler, K. Vučko, M. Ladič, J. Mas Grau, J. A. Langarita, P. Albertin, E. Polgari, R. Buzsaki. 2023. *The crucial role of intersectional and victim-centred approaches to confronting bias-motivated violence*. <https://www.lgl.lt/en/files/Counter-Hate-Report.pdf> (žiūrėta 2023 10 28)
 16. Nacionalinė LGBT teisių organizacija Lietuvos gėjų lyga. 2022. *3rd Cycle Universal Periodic Review. Lithuania UPR 2022 – Advocacy Sheet. Situation of LGBTI Persons in Lithuania*. <https://www.lgl.lt/en/files/UPR1.pdf> (žiūrėta 2023 10 15)
 17. Pocē, G. and I. Skulte. 2023. “Religious Voices Against ‘Gender Ideology’ in the Discourse on the Ratification of the Istanbul Convention in Latvian and Lithuanian Media.” *Religion and Society in Central and Eastern Europe* 16 (1): 39-60. doi.: <https://doi.org/10.20413/rascee.2023.16.1.39-60>

18. Radley, A. 2010. "What people do with pictures". *Visual Studies*, 25(3), 268-279. doi.: <https://doi.org/10.1080/1472586X.2010.523279>
19. Rainbow Europe. n/a. *Country Ranking*. <https://rainbow-europe.org/country-ranking#eu>
(žiūrėta 28 10 2023)

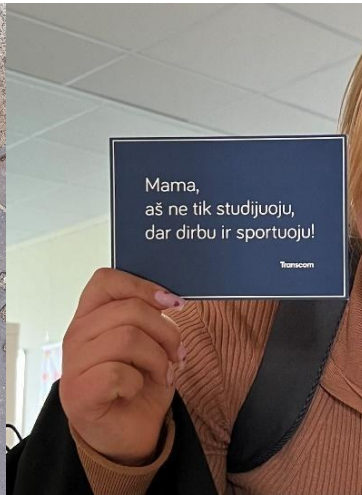
Priedas

Šioje dalyje vaizduojamos fotografijos, kurias atsiuntė tyrimo dalyviai (naudodami autofotografijos metodą). Tyrimo dalyvių buvo paprašyta atsiųsti penkias nuotraukas, susijusias su penkiais klausimais. Žemiau galite pamatyti fotografijas, kurias tyrimo dalyviams buvo leista paskelbti tyrimo ataskaitoje ir kurios buvo padarytos laikantis tyrimo gairių.

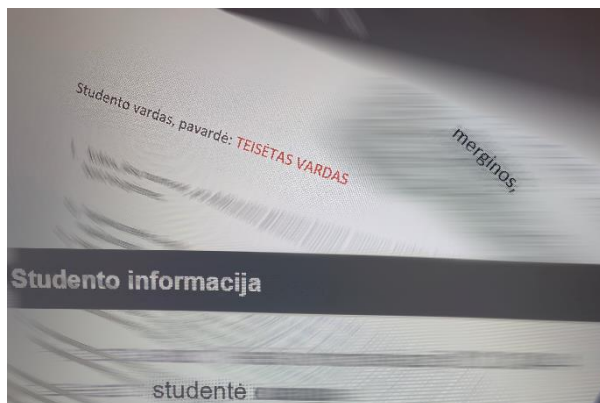
1. Kaip matote save, kai universitete patiriate/pastebite skirtingas diskriminacijos formas? Kokias diskriminacijos formas pastebėjote akademinėje aplinkoje, visuomenėje?

2. Kaip jus mato kiti, kai universitete patiriate/ pastebite įvairių formų diskriminaciją? Ar reaguojate ir kaip reaguojate, kai pastebite diskriminaciją, netinkamą kalbą universitete, visuomenėje?

3. Kas Jums apsunkina buvimą tu, kas esate? Su kokiais iššūkiais susiduriate, kai bandote būti savimi?
Kaip manote, su kokiais iššūkiais LGBTIQ+ asmenys susiduria akademinėje aplinkoje?

4. Kas Jus padaro tuo, kas esate? Kas Jums suteikia stiprybės susiduriant su iššūkiais universitete? Kaip manote, kas galėtų sukurti įtraukią ir saugią akademinę aplinką LGBTIQ+ asmenims?

5. Ką laikytumėte derama kitų pagalba susiduriant su skirtingomis diskriminacijos patirtimis? Kokio pobūdžio pagalba tai galėtų būti?

